

Berichten uit de Lochemse samenleving van 1891

Jan Klein Egelink

In maart 2005 overleed één van Lochems bekendste geschiedschrijvers en mede-oprichter van de Historische Vereniging Lochem Laren, Jan Klein Egelink. Uit nagelaten werk presenteren wij u berichten uit de kranten (met name de Lochemsche Courant) van 1891. Lochem en omgeving staan hierin vanzelfsprekend centraal. (Ingekort i.v.m. plaatsruimte, red.)

Legerwet

Opwekkend was de lectuur lang niet altijd! Al in de Nieuwjaarsbeschouwing klonk een wat sombere toon door. Zowel het staatkundig als het economisch leven gaf reden tot zorg. Op staatkundig gebied was het vooral de door het toenmalige ministerie Mackay (1888-1891, het eerste 'rechtse' coalitiekabinet van Nederland, noot van de redactie) ingediende Legerwet die tot verdeeldheid en onrust aanleiding gaf. Twistappel was vooral het in die wet opgenomen beginsel van de "persoonlijke dienstplicht". De Rooms Katholieke regeringspartij kon daar geen vrede mee hebben. Toch werd de kwestie ten gunste van de voorstanders van het dienstplichtbeginsel beslist.

Geheelonthouders

Fijne "oude klare" kostte een eeuw geleden - een advertentie maakt er melding van - een gulden per liter. Het verslag van de Vereniging tot Afschaffing van Alcoholhoudende Dranken vermeldde dat in 1890 in ons land 1.600.000.000 borrels werden genuttigd. Dat betekende ongeveer een borrel per hoofd per dag. Ook in Lochem was in die dagen de drankellende groot. Vandaar dat enkele, voornamelijk uit de arbeidersbeweging voortgekomen prominenten, de koppen bij elkaar staken om hier een afdeling van de landelijke "Blauwe N.V." op te richten. Dit gebeurde op 15 januari 1906, dus pas vijftien jaar na dit verontrustende bericht in de krant. Terloops zij verder opgemerkt dat één der oprichters een plaatselijke socialistische voorman was, te weten de legendarische

figuur T.B. Meijer, onder ouderen beter bekend als Tone Meijer. De Blauwe N.V. te Lochem kreeg in 1910 de beschikking over een eigen verenigingsgebouw dat tot ver in de jaren zestig van de 20ste eeuw een belangrijke rol in de Lochemse gemeenschap zou spelen. Dat was het Geheelonthouders Verenigingsgebouw "De Toekomst" aan de Burgemeester Leenstraat.

Winter 1891

In het begin van 1891 winterde het geducht. Lang daarna zou nog gesproken worden over de beruchte winter 1890-1891. Op 21 januari was het tramverkeer door jachtsneeuw volledig gestremd. Pas om 1 uur 's middags kwamen de eerste trams uit Borculo en Deventer te Lochem aan. Het werd nog erger. Op 27 januari moest de tramdienst tijdelijk worden gestaakt. Pas op 8 februari werd de dienst heropend. Zoals wellicht bekend werd de stoomtramdienst tussen Deventer en Borculo via Lochem in 1885 geopend. De lijn werd gehandhaafd tot april 1945; nadien werden de rails op dit traject opgebroken omdat het vervoer niet meer rendabel was.

Allerlei

Op zaterdag 1 februari 1891 werd een nieuwe industrie in onze plaats gevestigd, de stoomtabaksfabriek "Het Tabaksvat" van de firma Fortuin & Zn. Die fabriek was echter geen lang leven beschoren.

De bevolking van de gemeente Lochem bestond op 1 januari 1891 uit 2799 zielen. In de maand februari van dat jaar werd de leden

van het Lochems Zieken- en Ondersteuningsfonds de les gelezen omdat er bij de jaarvergadering slechts vier van de bijna 900 leden aanwezig waren. In dat opzicht is er dus de laatste eeuw niet zo veel veranderd!

Een ingezonden stukje in een courant van maart 1891 onthult dat zich in onze plaats een "coiffeur" had willen vestigen. Die was daarvan weerhouden door een ingezetene die hem voorspelde dat hij hier nooit een bestaan zou vinden. De inzender van het stukje uitte daarover zijn spijt. Maar goed ook, want 50 jaar later beschikte Lochem al over een half dozijn kappers.

Zomer 1891

Over het toeristenseizoen in dat jaar was men volgens een verslag zeer tevreden. Ondanks de koude, grillige zomer was het zelfs een van de drukste seizoenen die men tot dan in Lochem gekend had. Zo druk was het dat bij tijden verschillende hotels ruimte tekort kwamen om de gasten te herbergen. "Dank zij veel", aldus het perscommentaar, "dat in de laatste jaren tot verfraaiing in en om Lochem werd gedaan door het V.G.(Verfraaiings-gezelschap, opgericht in 1885) werd onze plaats meer en meer bezocht door hen die tot herstel van gezondheid of tot ontspanning de zomermaanden buiten wilden vertoeven". Kennelijk vreesde men destijds de stilte nog niet; men had voor ontspanning meer dan genoeg aan de schoonheid en de rust die Lochem en zijn omgeving te bieden had! Het was in die zomer dat de

eerste geïllustreerde wandelgids door het toen zes jaar oude V.G. werd uitgegeven.

Veranderingen in het stadsbeeld

Verder valt in het najaar van 1891 de aandacht op diverse berichten over de zeer verwaarloosde uitgestrekte tuin van wijlen de heer Sölner in de omgeving van de Louwkeshoek. De Lochemse burgerij ergerde zich daar zo aan dat het gemeentebestuur besloot daar huizen te gaan bouwen. De Tuinstraat en omgeving werden toen volgebouwd. Omdat er nog genoeg ruimte overbleef werden plannen gemaakt om in die buurt tevens een groot Volksgebouw te laten verrijzen waarin een tekenschool, een huisvlijtschool en een lokaal voor samenkomsten zouden worden ondergebracht in het belang van de “werkman en de kleine stand”. Op die manier kreeg Lochem zijn Volkshuis, naar een ontwerp van Berlage, dat het jaar daarop werd geopend aan de Dr. Rivestraat, toen nog Louwkeshoek geheten. In 1905 werd die naam veranderd.

Een andere belangrijke mededeling die de inwoners onder ogen kregen was de aankondiging dat de voetbrug over de gracht bij de Kastanjelaan zou worden vervangen door een vaste brug en dat ook de Zuiderenk uit zijn isolement zou worden verlost door het aanbrengen van een brug over de gracht bij de voormalige Blauwe Toren. Beide projecten werden gerealiseerd in 1892.

De Nutsbibliotheek

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen maakte bekend dat haar bibliotheek 900 verschillende werken telde en dat het aantal mensen dat daarvan gebruik maakte gestadig toenam. In 1892 werd de bibliotheek ondergebracht in het nieuwe Volkshuis.

De Nutsbibliotheek kan beschouwd worden als de voorbode van de huidige Openbare Bibliotheek die, zeer toevallig, in november 1982 ondergebracht werd in een gloednieuw gebouw dat op de plaats

kwam van het oude Volkshuis. Op die plek probeerden nu bijna een eeuw geleden vele tientallen Lochemers hun geestelijke honger te stillen door het lenen van boeken uit de, weliswaar primitieve doch voor die tijd belangrijke, daar gevestigde Nutsbibliotheek.

De najaarskermis

Over de najaarskermis, één der hoogtijdagen van het jaar, die op woensdag 21 oktober 1891 gehouden werd, werd een uitvoerige nabeschouwing gegeven. Dergelijke festiviteiten maakten, in tegenstelling tot thans, in die jaren nogal indruk, ook al ging het op zo'n ker-misdag niet altijd even zachtzinnig toe. Het was toen heel normaal dat op de zondag die aan kermiswoensdag voorafging de dominee en de pastoor in de kerk een zogenaamde kermispreek hielden en waarschuwden tegen “het zondige in de wereldse vermaken”. Het volk trok zich er maar weinig van aan en een ieder verheugde zich op wat de kermis te bieden had.

Volgen we nu even onze correspondent in zijn perscommentaar, dan blijkt dat er de hele dag een gezellige sfeer heerste. ‘s Morgens was er de grote vee- en groentemarkt die zowel door Lochemers als door mensen van buiten werd bezocht. Zo'n 160 runderen werden aangevoerd terwijl ook varkens in groten getale van de hand gingen tegen f1,40 en f0.60 per stuk. Eveneens werden er veel kool, look en andere groenten aangeboden. Verder schrijft hij dat het marktplein geheel bezet was met kramen en spelen. ‘s Middags begon de kermispreek die ‘s avonds en een gedeelte van de nacht met de meeste opgewektheid werd voortgezet en eindigde zoals gewoonlijk met “een lege beurs, bij som-migen met een berooid hoofd!”.

Ook werd er ter gelegenheid van de kermis schijfschieten georganiseerd. Dat jaar verzamelden zich op de Markt 61 personen die onder commando van bevelvoerder J.W. van Zuilekom naar het terrein marcheerden waar de wedstrijd werd gehouden. Het evenement werd opgeluisterd door tien muzi-

kanten onder leiding van de heer Hanewaker uit Zwolle. De uitslag van de wedstrijd was:

J.W. van Zuilekom, 1e prijs (zilveren horloge), H. Lammertink, 2e prijs (zilveren ketting), L. Onijs, 3e prijs (zilveren sigarenkoker met dito beslag). Tot besluit van deze manifestatie volgde ‘s avonds een grote optocht met muziek.

Het jaar 1891 ten einde

Zo geleidelijk eindigt dan ook voor de mensen van de pers van die late 19de eeuw het jaar 1891. Voor het echter zover is wordt in een van de laatste decemбернаummers nog even het lief en leed van de kerstdagen uit de doeken gedaan.

Wat het weer betrof voldeed de kerst volgens de krant niet aan de verwachtingen. De eerste kerstdag kon men schaatsenrijden doch de andere dagen - er waren 3 zondagen - waren somber en mistroostig. In de bewaarschool, toen nog gevestigd in de Blauwe Torenstraat, werd een bijeenkomst gehouden voor kinderen van de zondagschool der Nederlands Hervormde Gemeente. Het kerstfeest voor de kinderen van de Remonstrantse Gemeente vond plaats in de sociëteit “De Eendracht”. Ds. Horst voerde daar het woord en vertelde hun het oude maar altoos bekoorlijke kerstverhaal met de hemelse verschijning, de kribbe en de engelen. De kinderen werden onthaald op krentenbroodjes en chocolademelk, bovendien ontving een ieder een “doelmatig” geschenk.

De jaren negentig van de vorige eeuw kenmerkten zich voor een groot deel van de bevolking door bittere armoede. Ook in Lochem. Toch eindigde het jaar 1891 voor 23 Lochemse huisgezinnen met een verrassing. De pers meldt dat een zekere heer Balheer geld ter beschikking had gesteld om daarmee enige minvermogenenden een gelukkig kerstfeest te bereiden. In overleg met de reeds bestaande Nieuwjaarscommissie konden aan de 23 huisgezinnen drie pond spek, vijf pond erwten en een krentenwegge verstrekt worden.